

Demeter-normen in de praktijk: uitgangsmateriaal

Ruud Hendriks

De Demeter-normen over uitgangsmateriaal worden aangescherpt. Het gebruik van celfusie en de veredeling van hybridenrassen bestaat al een tijd, en de rassen die er uit voortkomen worden ook in de biologisch-dynamische teelt gebruikt. Binnen het streven naar 100% biologisch, 100% dynamisch passen deze rassen echter niet. Voorbeelden van wat er zeer goed past zijn er gelukkig inmiddels ook.

Het zaadgoed dat dit voorjaar de grond in gaat, heeft al een hele geschiedenis achter zich. Een ras ontwikkelen en op de rassenlijst geplaatst krijgen, duurt al snel een jaar of tien. Er is ook nog tijd nodig om via vermeerdering tot een vermarktbare zaadhoeveelheid te komen. Welke raseigenschappen de markt anno 2005 wenst en welke eisen de boer er nu aan stelt, moet de veredelaar dus al een jaar of vijftien geleden hebben voorzien! Begrijpelijk dus dat het aantal biologisch geschikte rassen met eisen als hoge resistentie tegen ziekten, lage stikstofbehoefte, een sterk wortelgestel, en flexibel

om kunnen gaan met verschillende omstandigheden maar beperkt is. Begrijpelijk ook dat veredelaars technieken omarmen die het veredelingsproces kunnen versnellen. Een ras ontwikkelen kost veel geld. Veredeling is een miljoenenbusiness die al jaren voor een zeer groot deel in handen is van multinationals, dus ontwikkeling van een ras gebeurt alleen als er een groot marktperspectief voor is. De 'techniek' bleef vroeger beperkt tot eenvoudige mechanische of hormonale trucs om niet-kruisende soorten toch tot kruisen te verleiden. Teelt in kassen of teelt van generaties op het zuidelijk halfrond als het bij ons winter is, waren eenvoudige manieren om de opvolging van de generaties te versnellen. Inmiddels is het laboratorium een belangrijke werkplek voor de veredelaar. Daar wordt het ras gemaakt, in het veld wordt vervolgens geselecteerd.

De biologische situatie, aanscherping van normen

Net als biologische mest is biologisch vermeerderd zaai- en plantgoed al sinds 1994 in principe verplicht, maar ontheffingen waren eigenlijk standaard geworden. Per 1 ja-

nuari 2004 is de situatie aangescherpt. Er is een lijst met gewassen gemaakt, de Annex, waarop de gewassen staan waarvan zoveel rassen beschikbaar zijn dat geen gangbaar materiaal meer wordt geaccepteerd. Over de herkomst en de verdelingstechniek achter de rassen zijn geen regels gesteld, het gaat er in de Annex uitsluitend om dat het uitgangsmateriaal biologisch wordt vermeerderd.

Al net als met de situatie rond mest zijn de regels voor de bd-teler strenger dan voor de biologische teler. Er wordt wél gekeken naar de oorsprong van het uitgangsmateriaal. In de 'klassieke veredeling' is namelijk al heel wat gesleuteld om moderne rassen te maken, die tot nu toe ook bd worden geteeld, maar Demeter Internationaal vindt die technieken niet alle acceptabel. Zo is er een steeds grotere groep rassen op de markt die tot stand is gekomen met behulp van celfusie. Daarbij wordt genetisch materiaal direct van een cel van de ene plant in een cel van een andere plant gebracht, zonder tussenkomst van stuifmeel, bestuiving, bevruchting, zaadvorming, et cetera.

Een techniek die zich volledig in reageerbuis en petrischaal met voedingsbodem afspeelt, gebruikmakend van chemie, stroomstootjes en hormonen. Celfusie valt formeel onder de moderne genetische modificatie, maar het is binnen die techniek gezien een minder vergaande voorloper. De soortgrenzen worden er bijvoorbeeld minder sterk bij overschreden en soms betreft het overbrengen van genetisch materiaal uit het celvocht in plaats van uit de celkern. Het wordt daarom ook buiten de Europese regelgeving rond GGO's gehouden. Door teelt van gewassen die uit celfusie zijn voortgekomen ook biologisch toe te staan is overigens de stelling dat biologische landbouw GGO's principieel afwijst, mijns inziens een stelling met enig glad-ijsgehalte (zie ook elders in dit blad). Ook de biologisch wel gebruikte rassen zijn zeker niet meer van het natuurlijke bloemetje-bijtje-kruisen-en-veel-geduld-type. Door deze rassen af te wijzen zou de biologische teelt echter terug moeten vallen op rassen uit het verleden die in de huidige teelt niet passen of die de consument niet meer wil. Dan zou bijvoorbeeld die te bitter bevonden witlof weer op de menukaart komen.

Hybridenrassen

Voor productie van hybriden (kruisingsproducten van twee inteeltlijnen) wordt bij diverse koolsoorten genetisch materiaal uit radijs gebruikt en bij hybride witlof en andijvie genetisch materiaal uit de zonnebloem. 70% van de beschikbare groenterassen zijn hybriden, het gaat dus om een belangrijke veredelingsstechniek. De inteeltlijnen worden geteeld door de veredelaar en de teler moet jaarlijks nieuw zaad kopen. Hybridenplanten zijn óf steriel óf het zaad heeft totaal andere eigenschappen dan de moederplant. Zaadvaste rassen, waarop de teler als hij dat zou willen zelf zaad kan winnen, komen in de groenteteelt steeds minder voor. Om met moderne rasontwikkelingen mee te kunnen is de biologische teler bijna gedwongen om met hybriden te werken. Gebruik van zaadvaste rassen betekent werken met rassen uit het verleden die niet meer aan de huidige eisen als ziekteresistentie, uiterlijk of bewaarbaarheid voldoen. Ook het enige Nederlandse puur biologische veredelingsbedrijf Vitalis produceert hybriden, maar beperkt zich tot die hybriden die niet steriel zijn (www.vitaliszaden.nl).

De bd-landbouw heeft besloten zich niet in de stroom mee te laten nemen. Hybriden mochten in de graanteelt al niet worden gebruikt. Rassen mogen binnenkort ook niet meer tot stand zijn gekomen met behulp van celfusie. In Duitsland gaat deze regel in juli 2005 in. Er is een lijst op internet te vinden waar de wel toegestane rassen te vinden zijn (www.forschungsring.de onder het kopje 'Aktuelles'), een vertaling daarvan voor de Nederlandse telers komt beschikbaar via de BD-Vereniging. Van rassen die niet op deze lijst staan moet de teler een verklaring van de leverancier hebben dat de fusietechnieken bij het betreffende ras niet zijn gebruikt.

"Van 1 kilo wortels naar 1 pond Robila en 1 pond Milan"

Als het over aardappels of appels gaat is onder consumenten het gesprek over leukere en niet-lekkere rassen heel gewoon. Bij groente is dat nog een braakliggend terrein. De tuinder kent de rasverschillen wel, maar voor de consument is een rode kool een rode kool.

Duitse bedrijven hebben de uitdaging opge-

pakt om eigenschappen van groenterassen de aandacht te geven die ze verdienen. Ze hebben drie wortelrassen ontwikkeld die onder rasnaam worden vermarkt. De sap-pig-frisse Milan voor de salade of als snack, de notig-mildsmakende Robila voor de fijne keuken, en de Rodelika met krachtig aroma voor de sapverwerking of de warme maaltijd, zijn veredeld door Duitse tuinders. Zij hebben gebruik gemaakt van oude zaadvaste rassen en hebben via selectiemethoden uit de klassieke veredeling de nieuwe rassen op hun bedrijf ontwikkeld. De rassen en hun mogelijkheden worden tot in de natuurvoedingswinkel met foldermateriaal en dergelijke bij de consument geïntroduceerd. Een heel andere keuze dan de supermarkt maakt, waar uniformiteit, uiterlijk, jaarrond leverbaar zijn, en dat alles voor een bodemprijs, ook voor biologische producten het almaar nauwer wordende keurslijf vormen.

Waardevolle websites:

www.skal.nl (zoek onder 'informatieblad plantaardige productie', en vervolgens 'uitgangsmateriaal'),

www.biodatabase.nl (biologisch rassenoverzicht),

www.plantum.nl/biologisch_uitgangsmateriaal.htm (branche-organisatie voor plantaardig uitgangsmateriaal),

www.organicxseeds.com (biodatabases uit omringende landen),

www.zaadgoed.nl (over veredeling en vermeerdering in biologische landbouw),

www.kultursaai.com (bd-veredeling).■

Coëxistentie: Bio en gentech samen?

Op 2 november vorig jaar overhandigde de Commissie van Dijk het convenant 'Coëxistentie' aan minister Veerman van LNV en aan staatssecretaris Van Geel van VROM. Coëxistentie is het naast elkaar bestaan / telen van genetisch veranderde gewassen en gewassen die gangbaar of biologisch zijn. Op verzoek van deze bewindslieden boog de Commissie van Dijk zich de voorafgaande maanden over de vraag hoe genetisch gemodificeerde gewassen geteeld kunnen worden naast gangbare en biologische gewassen in ons land. In de commissie zaten onder andere vertegenwoordigers van LTO Nederland en Biologica.

De conclusies van het convenant zijn kort geformuleerd: Vanaf het zaaiseizoen 2005 mogen er in Nederland genetisch veranderde gewassen geteeld worden naast gangbare of biologische. De Commissie heeft groen licht gegeven. Het gaat om maïs, bieten, aardappelen en koolzaad.